

Stanisław Nitecki* <https://orcid.org/0000-0002-5130-1140>

GODNOŚĆ JAKO PODSTAWOWA WARTOŚĆ PRAWA SOCJALNEGO

Streszczenie. Godność jako przyrodzona człowiekowi wartość stanowi przedmiot zainteresowania wielu nauk. Pojęcie to posiada umocowanie w Konstytucji RP i w ustawach wchodzących w zakres prawa socjalnego. Stanowi ono podstawę podejmowanych działań względem osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Determinuje również sposób interpretacji norm prawnych leżących u podstaw wydawanych rozstrzygnięć. Wpływa na zakres zaspokajania potrzeb związanych z warunkami życia. W tym zakresie wyróżnić można zapewnienie schronienia, odzieży i obuwia, a także poziomu zaspokojenia potrzeb w zakresie posiłków. Odrębnym zagadnieniem jest poziom usług realizowanych w placówkach zapewniających całodobową opiekę. W szczególności sposób pojęcie to posiada odniesienie do sposobu traktowania zmarłych.

Słowa kluczowe: godność, prawo socjalne, osoba, warunki życia, zapewnienie posiłków

DIGNITY AS A FUNDAMENTAL VALUE OF SOCIAL LAW

Abstract. Dignity as an inherent value of a human being is the subject of interest of many sciences. This concept is anchored in the Constitution of the Republic of Poland and in acts falling within the scope of social law. It is the basis for actions taken in relation to people and families in a difficult life situation. It also determines the way of interpretation of legal norms underlying the issued decisions. Affects the scope of satisfying the needs related to living conditions. In this respect, can be distinguished the provision of shelter, clothing and footwear, as well as the level of satisfaction of food needs. A separate issue is the level of services provided in facilities that offer round-the-clock care. This concept has a special reference to the treatment of the deceased.

Keywords: dignity, social law, person, living conditions, provision of meals

1. WPROWADZENIE

Prawo socjalne jest tą częścią prawa administracyjnego, w której istotną rolę odgrywają wartości porządkujące relacje występujące we wspólnotach. Przyjmowany katalog wykorzystywanych wartości posiada charakter zmienny w czasie

---

* Uniwersytet Opolski, stannitecki@gmail.com

i przestrzeni. Wśród współcześnie wyróżnianych wartości uwagę należy zwrócić na pojęcie godności (Duniewska 2021, 162–163). Pojęcie to wykorzystywane jest zarówno w normach prawnych zaliczanych do tej części materialnego prawa administracyjnego, jak również leży u podstaw wartości wykorzystywanych przy interpretacji obowiązujących norm. Do tego dodać należy, że pracownicy administracji publicznej wykonujący zadania w ramach tego prawa obowiązani są w relacjach z adresatami działań postępować w sposób, który nie będzie naruszał ich godności. Oznacza to, że pojęcie godności wykorzystywane jest w tej części prawa administracyjnego, a tym samym wymaga bliższej analizy, która pozwoli na ukazanie rzeczywistej jego roli, a jest to o tyle istotne, że pojęcie to wykorzystywane jest w różnych ujęciach i znaczeniach. W ramach niniejszego opracowania nie będę zamieszczał szerszych rozważań na temat prawa socjalnego, ponieważ problematyka ta była już wielokrotnie poruszana. W tym miejscu jedynie można zasygnalizować, że prawo socjalne związane jest z regulacjami, przy wykorzystaniu których zaspokajane są potrzeby osób i rodzin, których te nie są w stanie zaspokoić, wykorzystując własne zasoby, możliwości czy uprawnienia. Oznacza to, że w ramach tego prawa wyznacza się potrzeby osób i rodzin wymagające zaspokojenia, jak również wprowadza się instrumenty, przy wykorzystaniu których te potrzeby będą zaspokajane (Nitecki 2008, 47 i n.; Lewandowicz-Machnikowska 2013). W opracowaniu tym wykorzystana zostanie głównie metoda dogmatyczna, pozwalająca przedstawić obowiązujące unormowania prawne w obudowie teoretycznej.

2. TEORETYCZNE ASPEKTY GODNOŚCI

Problematyka godności człowieka (osoby ludzkiej) jest przedmiotem zainteresowania wielu dyscyplin naukowych, a w szczególności filozofii i socjologii (Majka 1982, 146 i n.; Ossowska 1985, 51 i n.; Guz 2012, 13; Kaczyński 1989, 100–104). Z uwagi na ograniczone ramy opracowania ograniczę się jedynie do kilku podstawowych stwierdzeń z tego zakresu. Prawo rzymskie przyjęło zasadę, że wszelkie prawo ustanawiane jest dla człowieka (Majka 1982, 149), a wszystkim ludziom przysługuje godność jako takim z tytułu uprzywilejowanego miejsca człowieka (Ossowska 1985, 52; Sobański 2003, 19; Krukowski 1997, 39; Sierpowska 2006, 72), a wszelkie działania prowadzące do sprawiedliwych urządzeń społecznych nie mogą abstrahować od godności osobistej każdego poszczególnego człowieka (Kotarbiński 1987, 278; Ermacora 1977, 7). W ramach definiowania pojęcia godności człowieka wyróżnia się dwie koncepcje: osobowościową (empiryczną) i osobową (aksjologiczno-ontyczną) (Jaworska-Dębska 2019, 416–417). Godność osobista (osobowościowa) jest godnością nabytą, osiągniętą przez człowieka, z kolei godność osobowa posiada charakter przyrodzony, trwały i niezbywalny (Jaworska-Dębska 2019, 417; Maj 2017, 657 i n.).

Problematyka godności człowieka znajduje swoje unormowanie nie tylko w ustawodawstwie zwykłym, ale przede wszystkim w preambule oraz w art. 30 Konstytucji RP (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. Nr 72, poz. 483 ze zm.). W preambule do Konstytucji występuje deklaratywne wezwanie wszystkich, którzy będą stosowali Konstytucję, aby czynili to, dbając o zachowanie przyrodzonej godności człowieka (Chmaj 2002, 84). Natomiast w myśl postanowień art. 30 godność człowieka jest przyrodzona, niezbywalna i nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. W konsekwencji godności człowieka nie można traktować jako jednego z wielu praw czy wolności jednostki. Jest to bowiem ogólna wartość konstytucyjna, stanowiąca źródło, fundament i zasadę całego porządku konstytucyjnego, którego wszystkie normy, zasady i wartości muszą być interpretowane i stosowane na tle zasady godności (Garlicki 2001, 92; Pułło 2003, 12–13; Czarny 2001, 195 i n.).

Podniesione powyżej uwagi pozwalają uznać, że w literaturze i orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego przyjmuje się, że pojęcie godności musi być rozumiane bardzo szeroko i utożsamiane z poszanowaniem wszystkich wartości uznawanych i reprezentowanych przez człowieka, jak również winno pełnić funkcję wzorca, ideału, do którego ma dążyć ustawodawca (Zięba-Załużka 2001, 407). Z tego też powodu za naruszenie godności ludzkiej należy uznać każde nieludzkie traktowanie człowieka, w tym poniżanie, wyszydzanie czy nawet pomijanie (Banaszak, Jabłoński w: *Konstytucje* 2008, 67).

W przypadku analizy pojęcia godności zauważalne jest skupianie się na takich sytuacjach czy okolicznościach, które wyznaczają negatywny zakres tego pojęcia, tzn. wymienia się, które zachowania podmiotów życia społecznego naruszają godność przysługującą poszczególnej osobie (Ossowska 1985, 53–58), natomiast dostrzegalny jest deficyt ujęć pozytywnych.

3. GODNOŚĆ NA GRUNCIE PRAWA SOCJALNEGO

Po przedstawieniu zagadnień dotyczących teoretycznych aspektów pojęcia godności teraz należy przejść do rozważań poświęconych występowaniu tego pojęcia na gruncie prawa socjalnego. Na wstępie przyjdzie zauważyć, że pojęcie to występuje jedynie w ustawie o pomocy społecznej, natomiast w innych ustawach z tego zakresu nie jest wykorzystywane (z pojęciem tym można spotkać się jeszcze w art. 40 ust. 1 pkt 1 ustawy z 11 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodzin i systemie pieczy zastępczej, Dz.U. z 2023 r., poz. 1426). Zastanawiający jest brak tego pojęcia w szczególności w przypadku dwóch ustaw, które także należy zaliczać do prawa socjalnego, a mianowicie w ustawie z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (Dz.U. z 2023 r., poz. 1923) oraz w ustawie o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. z 2022 r., poz. 1575). Do wskazanych

ustaw dołączyć można ustawę z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2023 r., poz. 100). W kontekście przedstawionej uwagi można zauważyć, że w literaturze występujące w art. 30 Konstytucji RP pojęcie godności ma zastosowanie do osób nienarodzonych oraz nie mogących samodzielnie funkcjonować (Zdyb 2012, 60). Występowanie analizowanego pojęcia na gruncie prawa socjalnego głównie w ustawie o pomocy społecznej nie stanowi ograniczenia dla kompleksowego ujęcia tego zagadnienia, ponieważ ustawa ta w ramach prawa socjalnego odgrywa szczególną rolę i w zasadzie tylko w niej zamieszczone są cele i zasady prawa socjalnego oraz wartości, którymi to prawo się kieruje (Nitecki 2008, 88).

Dla polityki społecznej godność osoby ludzkiej oznacza potrzebę określenia minimum socjalnego, które powinno być gwarantowane przez państwo, które jest formalnie zobowiązane chronić godność ludzką (Głąbicka 2002b, 108; Sut 2002, 242). Na gruncie prawa socjalnego godność osoby ludzkiej związana jest z zapewnieniem jej bytowania w odpowiednich warunkach. Ochrona dóbr osobistych i majątkowych jednostki stanowi w istocie ochronę godności człowieka, czyli ochroną godności człowieka jest zapewnienie mu życia w odpowiednich warunkach, właściwych dla danego etapu rozwoju społeczeństwa. Zakres tej ochrony może ulegać zmianom i jest efektem nie tylko możliwości finansowych państwa, ale także realizowanej polityki społecznej. Organy podejmujące rozstrzygnięcia w tym zakresie będą musiały kierować się wskazanym pojęciem tak, aby wysokość przyznanego świadczenia nie naruszała godności człowieka, jak również rodzaj przyznanej pomocy oraz jej forma nie powodowały analogicznego rezultatu (takie ujęcie godności wynika także z orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, zob. wyrok TK z dnia 23 marca 1999 r. sygn. akt K. 2/98 (OTK z 1999 r. nr 3, poz. 38), zob. Oniszczyk 2005, 49).

4. UJĘCIA GODNOŚCI W POMOCY SPOŁECZNEJ

Jak zostało powyżej zaznaczone, pojęcie godności w ramach prawa socjalnego występuje w ustawie o pomocy społecznej. Podstawowym celem pomocy społecznej zgodnie z treścią art. 3 ust. 1 przedmiotowej ustawy jest umożliwienie osobom i rodzinom życia w warunkach odpowiadających godności człowieka (na wskazany aspekt godności w kontekście prawa socjalnego zwraca uwagę Błaś 2005, 8). Przywołanie tego przepisu, jak również zwrócenie uwagi na zamieszczony w nim cel było niezbędne z uwagi na jego znaczenie i rolę pełnioną we wskazanej ustawie. Regulacja ta determinuje sposób interpretacji postanowień przywoływanej ustawy, a w zasadzie można uznać, że w sposób pośredni wpływa na interpretację wszystkich norm prawnych zaliczanych do prawa socjalnego. Omawiane pojęcie występuje w innych przepisach tej ustawy. Według art. 119 ust. 2 – pracownik socjalny kieruje się zasadą dobra osób i rodzin, którym służy,

poszanowaniem ich godności i prawa tych osób do samostanowienia; zgodnie z art. 45 ust. 3 – w pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia; według art. 55 ust. 2 – organizacja domu pomocy społecznej, zakres i poziom usług świadczonych przez dom uwzględnia w szczególności wolność, intymność, godność i poczucie bezpieczeństwa mieszkańca domu. W zbliżony sposób stanowi art. 68 ust. 2 – sposób świadczenia usług powinien uwzględniać stan zdrowia, sprawność fizyczną i intelektualną oraz indywidualne potrzeby i możliwości osoby przebywającej w placówce, a także prawa człowieka, w tym w szczególności prawo do godności, wolności, intymności i poczucia bezpieczeństwa.

Jak wynika z analizy powyższych przepisów, występujące w nich pojęcie godności posiada ujęcie szerokie i wąskie. Przywołane tu rozróżnienie znajduje umocowanie w normach prawnych, ponieważ z treści art. 3 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej wynika wąskie ujęcie godności. Związane jest ono jedynie z warunkami bytowania człowieka, czyli występuje nawiązanie do ściśle określonego elementu życia społecznego. Z brzmienia art. 119 ust. 2 wskazanej ustawy wynika szerokie ujęcie, albowiem ustawodawca obejmuje nim wszystkie sfery życia adresata działań administracji publicznej.

Z punktu widzenia teleologicznego w pomocy społecznej należałoby godność człowieka ujmować w ujęciu szerokim, ponieważ świadczona osobie potrzebującej pomoc powinna być kompleksowa, obejmować jej wszystkie aspekty. W tej sytuacji rodzi się kolejne pytanie: czy obowiązujące unormowania spełniają ten warunek? Odpowiedź na tak postawione pytanie nie może być jednoznaczna, ponieważ z jednej strony unormowania przywoływanej ustawy zmierzają do stworzenia mechanizmów służących zaspokojeniu niezbędnych potrzeb osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej i umożliwienia im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka, zatem w tych sytuacjach unormowania prawne ukierunkowane są na warunki materialne. Z kolei stosownie do postanowień art. 45 ust. 3 jak i art. 119 ust. 2 pkt 2 tej ustawy pracownik socjalny w swojej pracy kieruje się zasadą dobra osób i rodzin, którym służy, poszanowania ich godności i prawa tych osób do samostanowienia. W przywołanym zakresie sytuacja przedstawia się odmiennie, ponieważ, podejmując określone działania wspierające osobę czy rodzinę, w polu widzenia muszą znajdować się wszystkie ich sfery życia.

5. POJĘCIE GODNOŚCI W KONKRETNÝCH SYTUACJACH

Po przedstawieniu teoretycznych zagadnień związanych z pojęciem godności należy teraz przejść do przybliżenia tegoż pojęcia w świetle konkretnych sytuacji występujących u osób i rodzin korzystających ze wsparcia służb publicznych w ramach prawa socjalnego.

Przepisy prawa nie określają, jakie muszą być warunki życia, aby odpowiadały one godności człowieka, jak również jakie elementy składają się na te warunki. Skoro unormowania prawne nie regulują tego zagadnienia, problem przechodzi na teorię prawa i orzecznictwo sądowe. Należy zauważyć, że w literaturze przedmiotu problem warunków życia, które odpowiadają godności człowieka, nie jest przedmiotem analizy, podobnie jak w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego.

Warunków życia odpowiadających godności człowieka nie da się ująć w sposób jednolity. Ulegają one zmianie zarówno w czasie, jak i przestrzeni. Warunki te inaczej były widziane przed pięćdziesięciu laty, a inaczej obecnie. Także inne spojrzenie jest na nie w dużym mieście i w małej wiosce, czy też w regionie zurbanizowanym i o wysokim poziomie dochodów, a inaczej na terenach wiejskich bądź o niskim poziomie dochodów. Oczywiście należy dążyć do umożliwienia życia w jak najlepszych warunkach, odpowiadających godności człowieka, jednakże z różnych powodów (najczęściej ekonomicznych) państwo czy jednostki samorządu terytorialnego nie będą w stanie spełnić wszystkich oczekiwań osób ubiegających się o świadczenie z pomocy społecznej (w literaturze akcentuje się, że człowiek pozbawiony odpowiednich warunków bytowych, tj. jedzenia, odzieży, dachu nad głową, żyje poniżej godności; Oniszczyk 2005, 47). Mając na uwadze dostrzeżone ograniczenia występujące w omawianym zakresie, podjąć należy próbę wskazania takich elementów życia poszczególniej osoby czy rodziny, które będą odgrywały w tym zakresie rolę. Jako pierwszy element można wskazać na warunki mieszkaniowe. W zakresie warunków mieszkaniowych minimalne wymogi, jakich zaspokojenia może oczekiwać osoba, to wymogi stawiane lokalom socjalnym (art. 2 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. z 2023 r., poz. 725). Zamieszkiwanie w mieszkaniu spełniającym wymogi minimum lokalu socjalnego jest rozwiązaniem docelowym, jednakże w stosunku do osób nie mających miejsca zamieszkania mogą występować rozwiązania pośrednie związane z zamieszkiwaniem w noclegowniach, schroniskach czy w innych miejscach czasowego zamieszkiwania przeznaczonych do tego celu. Na gminie spoczywa obowiązek zapewnienia osobie (rodzinie) potrzebującej przynajmniej lokalu socjalnego (zob. postanowienia art. 4 w związku z art. 23 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego, Dz.U. z 2022 r., poz. 172). W ramach prawa socjalnego, na gminie ciąży obowiązek udzielenia schronienia osobom tego pozbawionym. Zapewnienie schronienia może nastąpić poprzez przyznanie tymczasowego miejsca noclegowego w noclegowni, schronisku, domu dla bezdomnych, czy w innym miejscu do tego przeznaczonym. Osoba korzystająca z tej formy pomocy nie może domagać się warunków takich, jakie stawiane są lokalom socjalnym – tu wystarczy, jeżeli pomieszczenia przeznaczone na schronienie będą spełniały wymogi sanitarno-epidemiologiczne, a każda z osób będzie miała zapewnione miejsce

do spania. W tym miejscu rodzi się kolejne pytanie: czy z warunkami życia odpowiadającymi godności człowieka wiążą się takie elementy jak: zamieszkiwanie w lokalu ogrzewanym w okresie zimowym, czy wyposażenie lokalu w takie media jak: energia elektryczna, gaz, woda? W ostatnim czasie dostrzegany jest problem związany z brakami właściwego opału, a w szczególności węgla czy gazu i podejmowane działania legislacyjne z tego powodu (ustawa z dnia 23 czerwca 2022 r. o szczególnych rozwiązaniach służących ochronie odbiorców niektórych paliw stałych w związku z sytuacją na rynku tych paliw, Dz.U. z 2022 r., poz. 1477, czy ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 r. o dodatku węglowym, Dz.U. z 2023 r., poz. 1630). Wydaje się, że zadaniem gminy jest zapewnienie osobie warunków umożliwiających ogrzanie zajmowanego lokalu i gmina może to uczynić przy wykorzystaniu różnych instrumentów prawnych. Posiada możliwość przyznania stosownego świadczenia z pomocy społecznej, zarówno w formie pieniężnej, jak i w naturze. Preferowaną formą w tym zakresie powinno być przyznanie dodatku mieszkaniowego, w ramach którego znajduje się ryczałt na zakup opału.

Inaczej sytuacja przedstawia się z mediami takimi jak energia elektryczna, gaz czy woda, ponieważ postęp cywilizacyjny spowodował, że obecnie trudno sobie wyobrazić zamieszkiwanie w lokalu ich nieposiadającym. W przypadku energii elektrycznej należy rozróżnić kwestie związane z doprowadzeniem energii elektrycznej do lokalu, gdyż jest to obowiązek spoczywający na gminie (stosownie do postanowień art. 18 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. – Prawo energetyczne, Dz.U. z 2022 r., poz. 1385 r.), od możliwości korzystania w danym lokalu z energii elektrycznej. Korzystanie z energii elektrycznej odbywa się w oparciu o zawartą umowę z podmiotem dostarczającym energię elektryczną, a zatem z wykorzystaniem regulacji cywilnoprawnych. W tym kontekście uwiadcza się kolejny problem, a mianowicie wysokość ponoszonych opłat za korzystanie ze wskazanych nośników energii. Odmienne wyglądają kwestie związane z regulacją bieżących opłat oraz opłat zaległych. Wydaje się, że nie można na prawo socjalne przenosić obowiązku ponoszenia opłat z tytułu podpisywanych przez poszczególne osoby umów cywilnoprawnych (zdaniem F. Sudre na państwie ciąży obowiązek zapewnienia obywatelom możliwości korzystania z energii elektrycznej w celu skutecznego zapewnienia jej prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, jeżeli mocą rozstrzygnięcia organów państwa obywatel został skierowany do lokalu, w którym wszystko jest oparte o energię elektryczną. Jednocześnie autor w zdecydowany sposób przeciwstawił się postanowieniu Europejskiej Komisji Praw Człowieka z dnia 9 maja 1990 r. w sprawie skargi F. Van Volsem przeciw Belgii. Sudre 2001, 213), w szczególności gdy dostawcami przedmiotowych nośników są podmioty w znacznym stopniu uzależnione od administracji rządowej. Analogicznie należałoby postępować w stosunku do pozostałych mediów, których dostarczanie odbywa się na takich samych zasadach. Odmienne należy widzieć wniosek osoby o pomoc w ponoszeniu bieżących opłat. Za takim ujęciem przemawia stan normatywny. Ustawa o dodatkach mieszkaniowych

(ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych, Dz.U. z 2023 r. poz. 1335) przewiduje tego typu wsparcie, poprzez przyznawane na jej podstawie dodatki mieszkaniowe, tym bardziej, że w tych przypadkach, w których opłaty za energię, gaz czy wodę wchodzi w opłaty za świadczenia związane z eksploatacją lokalu mieszkalnego, będą one objęte dodatkiem. Jak się wydaje mechanizm ten wykorzystany został w ustawach zmierzających do dofinansowania zakupu nośników energii (ustawa z dnia 7 października 2022 r. o szczególnych rozwiązaniach służących ochronie odbiorców energii elektrycznej w 2023 r. w związku z sytuacją na rynku energii elektrycznej, Dz.U. z 2023 r., poz. 1704). Odrębnym zagadnieniem, łączącym się z poruszonym problemem, jest podejmowanie przez poszczególne gminy (zwłaszcza miasta), działań zmierzających do oddłużenia osób i rodzin zalegających z opłatami za zajmowane lokale. Działania te mieszczą się w ramach prawa socjalnego.

Innym elementem związanym z życiem w warunkach odpowiadających godności człowieka jest zapewnienie osobom potrzebującym odzieży i obuwia odpowiednich do ich indywidualnych właściwości i pory roku. Przy tym przez indywidualne właściwości należy rozumieć płeć osoby, jej wzrost, tuszę i inne warunki. Godność człowieka zapewniona będzie wówczas, gdy nastąpi przyznanie niezbędnego ubrania spełniającego warunki związane z fizjonomią danej osoby. Odrębnym zagadnieniem o charakterze praktycznym jest to, czy przyznane ubranie ma być nowe czy też może być używane. Z wyjątkiem bielizny nie wydaje się, by osoba ubiegająca się o tego typu pomoc mogła w związku z poruszaną wartością domagać się nowego ubrania, może natomiast oczekiwać ubrania czystego i spełniającego wymogi odnośnie jakości.

Analizując elementy związane z życiem w warunkach odpowiadających godności człowieka, nie można pominąć kwestii żywności. Zapewnienie żywności na odpowiednim poziomie i przy uwzględnieniu wymogów w zakresie diet przynależy do kanonu omawianych warunków. Bez zabezpieczenia tej potrzeby życie i funkcjonowanie osoby czy rodziny nie jest możliwe. W tym przypadku respektowanie godności człowieka związane będzie z jakością oferowanych osobom i rodzinom posiłków. Zatem muszą one być odpowiednie do pory dnia i spełniać minimalne wymogi co do ilości kalorii i pełnionej funkcji. W ramach zaspokojenia tej potrzeby z pewnością wskazać należy na zapewnienie co najmniej jednego ciepłego posiłku oferowanego w przyzwoitych warunkach.

Z omawianą problematyką wiąże się korzystanie z form pomocy o charakterze instytucjonalnym, a w szczególności z domów pomocy społecznej, dziennych domów pomocy społecznej czy placówek opiekuńczo-wychowawczych. Warto zaznaczyć, że unormowania prawne dotyczące tej formy pomocy zawierają odwołania do pojęcia godności jako jednej z podstaw funkcjonowania tego typu placówek. Już samo umieszczenie osoby w takiej placówce musi odbyć się z zapewnieniem jej godności. To samo dotyczy pobytu osoby w tego typu placówce, albowiem musi uwzględniać respektowanie godności przysługującej danej osobie,

przy czym obowiązek respektowania tej wartości spoczywa nie tylko na personele, który ma zapewnić pensjonariuszowi domu warunki jak najbardziej zbliżone do jego domowych, ale także na samych osobach korzystających, a zobligowanych do uwzględniania godności współmieszkańców.

Odrębnym zagadnieniem wymagającym ustosunkowania się jest to, czy z omawianym pojęciem wiąże się wysokość przyznawanego świadczenia. Z brzmienia art. 3 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej wynika, że wysokość świadczenia nie jest związana w sposób bezpośredni z warunkami życia. Wysokość przyznanego świadczenia odnosi się raczej do stopnia zaspokojenia zgłoszonej potrzeby, a w zależności od rodzaju zgłoszonej potrzeby wysokość świadczenia powinna być taka, by można było zaspokoić ją w całości. Należy mieć świadomość tego, że wystąpią sytuacje, gdy przy wykonywaniu przedmiotowych świadczeń organy administracji publicznej nie będą w stanie zaspokoić w pełni zgłaszanej potrzeby. W tego typu sytuacjach organy te będą zmuszone do wybrania jednego z dwóch rozwiązań, a mianowicie wszystkim przyznajemy świadczenia, ale w niskiej wysokości lub też przyznajemy tylko niektórym, zaspokajając ich potrzeby w pełnym zakresie. Żadne z tych rozwiązań nie jest zadawalające, jednakże mając na uwadze omawiane pojęcie, przyznawane świadczenia nie mogą być w wysokości naruszającej to pojęcie. Oznacza to, że wysokość przyznawanego świadczenia należy łączyć z godnością widzianą we wszystkich jej aspektach. Wydaje się, że ustawodawca tym się kierował, gdy wyznaczał minimalną wysokość np. zasiłku okresowego czy zasiłku stałego wyrównawczego.

Dotychczasowe rozważania odnosiły się do osób żyjących, jednakże, jak podnosi się to w literaturze, obowiązek respektowania godności jako wartości związany jest także z pochowaniem zmarłego (Romer 2003, 76). Wychodząc z takich przesłanek, na gminy nałożony został obowiązek sprawienia pogrzebu osobie, której nie ma kto takiego sprawić, zgodnie z wyznaniem zmarłego. Warto zauważyć, że omawiana wartość znalazła odzwierciedlenie w realizacji tego obowiązku w dwóch wymiarach: niezbędności sprawienia pogrzebu oraz w tym, że pogrzeb musi uwzględniać wyznanie zmarłego (szerzej na temat unormowań związanych z tym przepisem zob. głosę Nitecki 2002, 147 i n.).

6. PODSUMOWANIE

W podsumowaniu niniejszych rozważań można stwierdzić, że pojęcie godności posiadające zakotwiczenie w postanowieniach Konstytucji RP stanowi podstawę działań podejmowanych przez organy administracji publicznej w ramach prawa socjalnego. Zamieszczenie tego pojęcia w ustawie o pomocy społecznej wymusza na organach administracji publicznej funkcjonujących w sferze prawa socjalnego jego respektowanie i branie pod uwagę przy podejmowaniu stosownych rozstrzygnięć. Pracownicy poszczególnych podmiotów administrujących

i świadczących usługi w relacjach z adresatami działań bądź osobami, względem których świadczone są usługi, muszą respektować godność tych osób we wszystkich wymiarach.

BIBLIOGRAFIA

- Błaś, Adam. 2005. „Europejskie standardy władzy dyskrecyjnej administracji publicznej a problem praw człowieka i obywatela”. *Administracja: teoria – dydaktyka – praktyka* 1: 7–21.
- Chmaj, Marek. 2002. „Godność człowieka jako źródło jego wolności i praw”. W Marek Chmaj, Leszek Leszczyński, Wiesław Skrzydło, Jacek Z. Sobczak, Andrzej Wróbel. *Konstytucyjne wolności i prawa w Polsce. Zasady ogólne*. Tom I. 11–36. Kraków: Zakamycze.
- Czarny, Piotr. 2001. „Konstytucyjne pojęcie godności człowieka a rozumienie godności w polskim języku prawnym”. W *Godność człowieka jako kategoria prawa*. Red. Krystian Complik. 195–202. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.
- Duniewska, Zofia. 2021. „Zasada ochrony godności człowieka”. W *Prawo administracyjne. Pojęcia – instytucje – zasady w teorii i orzecznictwie*. Red. Małgorzata Stahl. 155–169. Wolters Kluwer.
- Ermacora, Feliks. 1977. „Teoretyczne koncepcje praworządności państwowej”. *Studia Prawnicze* 1: 3–8.
- Garlicki, Lech. 2001. *Polskie prawo konstytucyjne*. Warszawa: Liber.
- Głąbicka, Katarzyna. 2002a. *Europejska przestrzeń socjalna. Zarys problematyki*. Warszawa: Wydawnictwo WSP TWP.
- Głąbicka, Katarzyna. 2002b. *Polityka społeczna w Unii Europejskiej. Aspekty aksjologiczne i empiryczne*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
- Guz, Tadeusz. 2012. „O naturze wrodzonej godności człowieka”. W *Normatywny wymiar godności człowieka*. Red. Wojciech Lis, Adam Balicki. 13–27. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Jaworska-Dębska, Barbara. 2019. „Alkohol a normatywny wymiar godności człowieka na przykładzie osób generujących nietrzeźwość publiczną”. W *Fenomen prawa administracyjnego. Księga jubileuszowa Profesora Jana Zimmermanna*. Red. Wojciech Jakimowicz, Mariusz Krawczyk, Iwona Niżnik-Dobosz. 415–430. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Kaczyński, Lech. 1989. *Renta socjalna*. Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 r.* 1998. Red. Jan Boć. Wrocław: Kolonia Limited.
- Kordela, Marzena. 2000. „Zarys systemu aksjologicznego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego”. *Studia Prawnicze* 1–2: 63–101.
- Kotarbiński, Tadeusz. 1987. W *Pisma etyczne*. Red. Paweł Smoczyński. 211–358(278). Wrocław: Ossolineum.
- Krakała, Artur. 2018. „Zasada godności człowieka – wybrane zagadnienia”. W *Zasady w prawie administracyjnym. Teoria, praktyka, orzecznictwo*. Red. Zofia Duniewska, Małgorzata Stahl, Artur Krakała. 281–292. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Krukowski, Józef. 1997. „Godność człowieka podstawą konstytucyjnego katalogu praw i wolności jednostki”. W *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*. Red. Leszek Wiśniewski. 39–50. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Lewandowicz-Machnikowska, Monika. 2013. *Regulacja prawna socjalnego wsparcia dla osób o niskich dochodach*. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.
- Maj, Elżbieta. 2017. „Godność osoby ludzkiej jako przedmiot ochrony socjalnej”. W *Człowiek – Prawo – Państwo. Księga Jubileuszowa dedykowana Stanisławowi Leszkowi Stadniczenko*. 657–668. Warszawa: Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie.

- Majka, Józef. 1982. *Filozofia społeczna*. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej.
- Nitecki, Stanisław. 2002. „Glosa do wyroku NSA z 10 listopada 1999 r. (I S.A. 1046/99)”. *Samorząd Terytorialny* 7–8: 147–150.
- Nitecki, Stanisław. 2008. *Prawo do pomocy społecznej w polskim systemie prawnym*. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business.
- Oniszczuk, Jerzy. 2005. *Wolności i prawa socjalne oraz orzecznictwo konstytucyjne*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH.
- Ossowska, Maria. 1985. *Normy moralne. Próba systematyzacji*. Warszawa: PWN.
- Puño, Andrzej. 2003. „Sprawiedliwość społeczna w systemie zasad naczelnych Konstytucji RP”. *Państwo i Prawo* 7: 5–16.
- Romer, Teresa. 2003. „Godność człowieka w prawie pracy i pomocy społecznej”. W *Godność człowieka a prawa ekonomiczne i socjalne. Księga Jubileuszowa wydana w piętnastą rocznicę ustanowienia Rzecznika Praw Obywatelskich*. Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich.
- Sierpowska, Iwona. 2006. *Prawo pomocy społecznej*. Kraków: Zakamycze.
- Sobański, Remigiusz. 2003. „Normatywność godności człowieka”. W *Godność człowieka a prawa ekonomiczne i socjalne. Księga Jubileuszowa wydana w piętnastą rocznicę ustanowienia Rzecznika Praw Obywatelskich*. Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich.
- Sudre, Frederic. 2001. „Europejska Komisja Praw Człowieka a prawo do mieszkania oraz godność osoby ludzkiej”. W *Godność człowieka jako kategoria prawna*. Red. K. Complak. 213–220. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.
- Sut, Paweł. 2002. „Wieloaspektowość godności, praw człowieka i dóbr osobistych (uwagi na tle regulacji ochrony danych osobowych)”. W *Prawoznawstwo a praktyka stosowania prawa*. Red. Zygmunt Tobor, Iwona Bogucka. 241–249. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Wilczyński, Przemysław. 2019. „Godność człowieka – aksjologiczny absolut prawa administracyjnego”. W *Fenomen prawa administracyjnego. Księga jubileuszowa Profesora Jana Zimmermanna*. Red. Wojciech Jakimowicz, Mariusz Krawczyk, Iwona Niżnik-Dobosz. 949–958. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Zdyb, Marian. 2012. „Godność człowieka w perspektywie art. 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”. W *Normatywny wymiar godności człowieka*. Red. Wojciech Lis, Adam Balicki. 41–72. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Zięba-Załuca, Halina. 2001. „Godność człowieka i jej ochrona wobec działań administracji publicznej”. W *Jednostka wobec działań administracji publicznej*. 495–503. Rzeszów: Mitel.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 72, poz. 483 ze zm.).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2023 r., poz. 1610).
- Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. z 2022 r., poz. 1575).
- Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. – Prawo energetyczne (Dz.U. z 2022 r., poz. 1385).
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2023 r., poz. 100).
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1335).
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. z 2023 r., poz. 725).
- Ustawa z dnia 11 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2023 r., poz. 1426).

Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (Dz.U. z 2023 r., poz. 1923).

Ustawa z dnia 23 czerwca 2022 r. o szczególnych rozwiązaniach służących ochronie odbiorców niektórych paliw stałych w związku z sytuacją na rynku tych paliw (Dz.U. z 2022 r., poz. 1477).

Ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 r. o dodatku węglowym (Dz.U. z 2023 r., poz. 1630).

Ustawa z dnia 7 października 2022 r. o szczególnych rozwiązaniach służących ochronie odbiorców energii elektrycznej w 2023 roku w związku z sytuacją na rynku energii elektrycznej (Dz.U. z 2023 r., poz. 1704).

Orzecznictwo

Wyrok TK z dnia 23 marca 1999 r. sygn. akt K. 2/98 (OTK z 1999 r. nr 3, poz. 38).

Wyrok NSA z dnia 10 listopada 1999 r. sygn. akt I SA 1046/99.